

ERRIETAKO GIZON PRESTUAK

JOSE MARIA ALBISU SARASOLA 1882 - 1955

Bateren-baten bizitza idazten danean, lenego aipatu oi dan gauza auxe izaten da: nun jaioa zan eta nortzuk izan ziran bere gurasoak.

Jose Maria Albisu, gure aita, Lazkao'n jaio zan 1882-garren urteko Otsaila'ren 14'an. Zeaztasun onek ez du, noski, ezer-berezirik.

Bere gurasoak aipatzean, ordea, Anastasio bere aitarekin egiten degu topo, eta onek, bai, merezi duala aipamen berezi bat. Teresa Sarasola'rekin ezkondua, oso-gazterik il zan gure aita-jaun au, Lazkao'n "aitonari" deitu oi diogunez: 51 urteekin alegia. Berak sortu bait-zuan, ia-oraintxe arte ain-ezaguna izan dan "Hijos de Anastasio Albisu" sutegia.

Erriko alkate ere izan zan, baiñan berak egin zuan gauzarik arrigarriena beste au izan zan: 1903-garren urtean Suiza'ko Vevey erriko lantegi batean turбина bat erosi, eta berak sorturiko Lazkao'ko sutegian lanean jarri... Eta au da arrigarriena: A. Edison'ek argi-indarrezko bonbilla 1878-urtean sortu zuan, baiñan mendearen azkena ere etorri zan, argi-bonbilla oiek mundu osoan salgai ipiñi ziranerako. Eta bosten-bat urte geroago Lazkao'ko etxe ta kaleetan piztuak zeuden argi-bonbilla oiek, aipatzen ari geran Anastasio Albisu orri esker...Paris'en eta Erroma'n ere izan zan, eta oraintxe-ia gorde izan det nik-neonek ark Erroma'tik euskeraz egindako tarjeta bat.

Onela zion berak, ortarako baimena eskatuz, 1905-garren urteko Abenduaren 26'an Udaletxera bial zuan ezkutzak: que tiene el honor de exponer que desde el primero de enero de 1906 podría suministrar a este Ayuntamiento la luz eléctrica durante dos años por 1 peseta y 50 céntimos por cada luz o lámpara.

Eta beti entzun izan det ere, Urbitarte izeneko bere etxean ez zirala sekula falta-izan garagardoz beteriko bi upeltxo.

Eta auek-danak, 51 urteekin il zan, eta amar ume azi zituan garai artako gizon batentzat ba'ziran zerbait...!

Utzi dezagun, ordea, gurre aitonaren aipamen au ta jo dezagun Jose Maria, gure aitarengana.

Oraindik-orain aipatu degun Urbitarte etxean jaio zan au. Izan ere "ur bi tar-tean" zegoan kokatua etxe au. SUSTRAITZ errekatxoa alde batetik, eta AGAUNZA ibaia bestetik.

Ataun'go Urkola basarriko Mercedes Ayerdi'rekin ezkondu zan eta lau ume izan zituzten. Iru mutil eta neska bat... Eta ez nuke, esango dedan au, iñork arrokeritzat artzerik nai, baiñan gure ama onek ere, merezi du bere aipamena. 82 urtez il zanean, onela eman zuan izparringian bere eriotzaren berri Lazkao'ko berri-emalleak: "erri osoaren ama il zaigu". Ezin ba, gorespen aundia-gorik eman.

“Bat” izandu zan gure ama-ta,
ukatzea ez da libre,
aren antzeko emakumeak
ez lirake il bear ere...!

Gauza auek orrela dirala, etra idazkiak izen-ordez izenpetutzeko oitura zan garai artan, nik-neronek ere, lantxo bat edo beste onela izenpetu izan nituan: Urbitarte ta Urkola'tar Anastasio, geientxuenetan Sustraitz izenpetutzen ba'nituan ere.

Jose Mari, gure aitak, ez zituan, bear bada, Anastasio, gure aitonaren urrats berdiñak jarraitu, baiñan oso buru argikoa izan zan, eta berak eraman izan zituan beti-ere. “Hijos de Anastasio Albisu” sutegiko gora-bera guztiak. Oso atsegín izan zitzaion izkuntza berriak ikastea. Frantzeran nolabait menderatzen zuala esan genezake. Eta Donato Arrinda bere illobak eskuratu zion ingles-iztegi bateri eta Ingalaterra'tik bialtzen zizkion egunkariei esker, zerbait ulertzeran ere, iritxi zan.

Gogoan det oraindik nik-neronek orduan esaten nuan au: gure aitari iñork errusiera ikasteko gramatika ta iztegi bat bialduko ba'lizkio, une ortantxetik asiko zala errusiera ikasten...!

Ala ere, ta bere sendimentuak agertzea geiegi gustatzen ez ba'zitzaion ere, ondo dakit nik euskera zuala bere izkuntzarik maiteena. Gogoan det oraindik Saturraran'go apaizgaitegira lenengoz joan nintzanean, zer esan zidan: “ez zak euskerarik aaztu”.

Eta esan dedan onen adierazgarri bezela, bego orain esango dedan au: etxean amari erderaz itz-egiten ba'genion ere, ez aitari ordea. Eta alperrik egongo zan etxe osoa erdaldunez betea, guk, ala ere, ez genion gure aitari erderaz itz-egingo...! Eta ez aitarengatik orrelako agindurik artu genuelako...! Eta emen agertzen diran, berak idatzitako ipui eta beste, auetxek dira bere euskerarenganako zaletasunaren lekuko batzuek. 1934-garren urtean idatzia eta Anastasio Arrinda, bere illobari Gasteiz'ko apaizgaitegia bidaliak.

1907-garren urtean sortu zan “Gipizkoarra” abertzale - astekaria. 25 urte zituan orduan gure aitak, eta gaizki ez ba'nago, arpidedun izan zan gure aita. Eta ez naiz orregatik aritzen orain, Engracio Aranzadi “kiskitzaren” ERAINTZA (siembra del nacionalismo vasco) liburuan esaten zaigun onekin: 1908-garren urtean alegia, Zumarrago'ko Antiguano bildu zirala “lenengo Gipuzkoa Buru Batzarra” aukaratzeko Gipuzkoa osoko 40 ordezkari, eta Jose Maria de Albisu, nere aita izan zala bertan Lazkao'ko ordezkari.

Ala ere, eta leen esan dedan bezela, bere sendimenduak gordetzeko oso askarra izan zan gure aita, ta ez det uste, iñolako politika-jardunik entzun genuanik beiñere gure etxean. Sermoirik gabe sartu zigun, noski, euskera ta Euskal-erria'renganako zaletasuna. Udaletxeko “sindico” ere izan zan: diru-zaiña, diru-arduraduna, alegia...

Gerora ordea, Urbitarte'ko sutegi au, errota biurtu zan, eta Errota-txiki ize-nez ezagutu genduan guztiok. Ordurako ba'zegoan, izan ere, beste errota bat Lazkao'n. Eta oni deitzen genion Errota-aundi.

Gogoan det oraindik, gure ume-aroan zutik zegoala artean, Errota-txiki'ko atarian, gure aitonak-eta, abereak parratzeko bear izaten zuten tramankulu aundi ura...

1978 urtean erori zan ordea, Errota-txiki, gure aurrekoen Urbitarte ura...

Buru-argi bezein umoretsua izan zan Jose Mari Albisu gure aita: bere inguruan alaitasuna zabaltzen zuan gizona: ateraldi ederreko gizona...

Filosofi-ikasketak egiten ari nintzan ni orduan, Gasteiz'ko apaizgaitegian (1933). 18 urte-edo izango nituan, eta nere aitaren eskutitz bat jaso nuan. Esaera onekin ematen zion asiera eskutiz oni: Qui potest capere, capiat... (Au ulertzeko gauza danak, uler dezala) nereak dira kako-arteko itz auek. Eta goitik-beeraño umore ederrez betetako latera-mordollo batean idatzirik zegoan eskutitza osoa.

Eta au ez da, nere aitagan, ain-arrigarria... Esana degu leen ere, nere aitarren izkuntzetarako griña. Eta ezin ukatuko degu bestalde, garai artako mezak (otoitzak, irakurgaiak, ebanjelioak) lateraz egiten zirala beti (1933). Ta zaletu batek zerbait ikastea ez da ba, ain-arrigarri...

Garai artan Gasteiz'ko apaizgaitegian, apaizgaientzat etortzen ziran eskutitz guztiak bertako irakasleetako batek irakurtzen zituan leenengo, eta bakoitzari berea eman gero.

Nik ba'dakit, nere aitaren eskutitz au, eskuz-esku ibilli zutela bertako irakasleak, eta pensatu ere, pensatu zutela, bertako "Gimnasium" aldizkarian argitaratzea, baiñan...

Fitero'ko baiñu-etxean arrapatu zuan 1936'ko gerrateak: Naparroa'n alegia, ta ezin, momentuz, etxera etorri.

Etzarri-Aranaz eraño iritxi zanean, lasaitasun pixka-bat izango zuala uste zuan, baiñan an- bertako lagun-lagun batek, ez ziola Espaiña'ko banderari besorik jaso-eta, pistola batekin meatxutu zuan. Eta ez zan au, dana izan...! Aralar-mendian baitu zituzten gazte batzuek ekarri zizkioten gero aurrera, eta Joseba bere semea zegoan baitu aien artean... Ezin-esanekoa zan ba, etxera ekarri zuan izua... Eta lenengo egun aietan, zegoan tokian zegoala, berebil baten otsa entzutea naikoa izaten zuan. besoa-jasotzeko kiñua, oartzeko, egiteko...

Eskutitz bat etorri zitzaion bein "frentetik", et au esaten zion soldadu batek bertan: aspertuta zeudela "gerrako madrina" aiekin. Ez zietela "dententes" eta "Konseju onak" baizik bialtzen, eta "padrinos de guerra" nai zituztela beoiek ordutik-aurrera, eta bera aukeratzen zutela lenengo "padrino de guerra" beze-la.

"Frente" artantxe zegoan Luis Arrinda, bere illoba ere, ta onela erantzun zion idatzi zionari: pensatzen det, Irutasun Santuaren antzeko misterio bat gertatzen dala zuen artean ere. An iru persona ta Jaungoiko bat-bakarra dan bezela, or, alderantziz beste au gertatzen dala: firma bakar ortan bi persona izkutatzen dirala: Luis, nere illoba eta zu...!

Eta tabakoaz batera, ark bialtzen zizkien eskutitza aiek, erregalorik ederrena izango zan aientzat...! Eta Luis aipatu degun ezkerero esan dezagun, esan ere, gerratean il zala gizajoa...

1939-garren urtean, guda bukatu zan urtean, eman nuan nik ere, nere meza barria.

Eta ba'zan, orduan, Lazkao'n oitura bat: meza berria ematen zuanak egiten zuan, urrengo urtean, San Prointxio eguneko sermoia: erriko festatako sermoia, alegia... Eta alaxe egin nuan nik ere...!

1941-garren urtean ordea, Donato Arrinda'k eman zuan bere meza barria. Eta oiturari jarraituz, ark egin bear zuan 1942-garreneko San Prointxio sermoia.

Ondo zekian gure aitak ordea, asko kostatuko zitzaiola Donato'ri "baiekoa" ematea, eta pixkat lagun naiean-edo, berak idatzi zion sermoi oso-oso, laterazko bere atalburu ta guzti... Donato ez zan ausartu ala ere. Eta orduan

nik, onela esan nion Lazkao'ko Errotore jaunari: ez ba'dezu eragozpenik, nik-neronek egiongo det berriro San Prointxio eguneko sermoia, datorren urtean... Eta onela erantzun zidan berak: eta zergaitik ez dezue aurten egiten...? Eta besterik-gabe "baiezkoa" eman nion.

Kosta zitzaidan ura buruz ikastea, ikasi nuan ordea, ta ondo ikasi ere. Ez nuan, ez itzik-aldetu, ez-eta itzik-galdu ere. Nere aitak idatzi zuan bezelaxe, esan nuan nik sermoi ura, urte artako San Prointxio-jaiean...

Eta batzuen-batzuk onela esan zioten ondoren gure aitari: sermolaria ona dezue zure seme ori, Jose Mari...! Eta baita gure aitak bat-batean erantzue ere: ez naiz batere arritzen orrekin. Izan ere, ama du orrek etxean, munduko sermolaririk onena...

Ala ere, ta bazkaltzerakoan, nabarmen ikusi nuan nere aitari, sermoi orrekin eman nion poza. Ez bait-zuan uste, orrelakorik egin bear nuanik...

Izan ziran Lazkao'n ere, gerratea bukatzean, beren Beasain'go lantegieetatik kanpora botatako banaka-batzuk gorriak zirala-ta... Lazkao'n bizi ziran ordea, eta gure etxeko langilleak izan ziran geroztik.

Zenbaiten erantzunkizuna ez ote zuan, garai artan, bere gain artu Jose Mari Albisu, gure aitak...!

1943-garren urtean izendatu ninduen, ni ere, Azkoiti'ko apaiz. Araba'ko Fontetxa'n igaro nuan leen urte-bete ta Pasai'ko Trintxerpe'n beste iru...

Azkoiti'rako nere izendapena etxean azaldu nienean, au besterik ez zidan aitak esan: Azkoiti ortan izan dituk zalaketa ta asarrerik aundienetakoak politika-dala ta ez-dala. Ibilli adi, bada, kontuz...

Izan ere, pake-zale porrokatua izan genduan beti gure aita, ta ez zekian errita bat egiten ere... Eta gogoan det ondo, gaiztarkeriren bat umetan egiten genduanean, aitaren zai egoten giñala etxera joateko. Bagenekigun eta, ama erritan asten ba'zitzuaitaun aitaren babesia izango genuala...

Asko-ta-asko izan ziran gure aitaren ateraldi eder eta barregarriak. Eta zenbait eta zenbait olako ez ote zituan entzun gure etxe-aurrean zegoan "arrote bankoak". "Arrote" izen au ere, gure aitari zor bait-zion zelaiko jarleku onek. Ala ere, iru aukerik ez ditut nik, adibide bezela, aipatuko:

Don Jose Lasa genduan, orduan, Lazkao'ko sendagille jaun. Ura ta gure aita lagun-miñak ziran biak. Ardo-trago bat egin bear zutenean ere, alkarrekin joan oi ziran beti trabenera.

Nik ez dakit zer-aitzaki izango zuan orduan gure aitak, Don Jose, bere sendagille lagunak au esan zionean: ardoari uko egin beariko diozu oraingoz beintzat, Jose Mari...

Askar asmatu zuan gure aitak estutasun artarik ateratzeko bidea.

Joan zan Mieleneko tabernara ta onela esan zion bertako tabernariari: Don Jose'k zera esan zidak: ardoari uko egiteko oraingoz beintzat, eta ezingo, diat aren-aurrean ardorik eskatu... Arekin etortzen naizenan bada, "manzanillea" eskatuko diat nik... Ik, ordea, ardo-zuriz betetako baso bat ekarriko diak kutxarilla batekin. Erain batzuek emango zizkioat edan aurretik eta kitto...! Orrela pozik izango dek Don Jose eta baita ni ere...

Orduan, egia esan bear baldin ba'da, ez zan gaur bezein maiz jaunartzen. Eta gizonezkoak gutxiago...

Ba'ziran ordea, emakumeak noski, gure aitari arren da arren esaten ziotenak: zuk sarriago jaunartu bear zenduke, Jose Mari. Eta baita gure aitak askar-asko erantzun ere: lan ere, erliki bati muiñ-ematera bezela joaten zerate zuek jaunartzera...

Erreumaren eraso-aldi mingarriak izan oi zituan iñoiz. Eta olako batean, miñez lertu-bearrean zegoan batean, apaizgai bat joan zitzaien oelbora ta zera esan: Jaungoikoa'k geien maite duenari ematen dizkio askotan min auek, Jose Mari... Eta gure aitak: Ara, Juan Jose...! Naiago nizek ba, ori ala izatea, Jaungoikoa'k, momentu ontan beintzat, ni baiño maiteago izatea...!

Eta 1955-garren Azaro'ko 14'eanean il zitzagun Jose Mari Albisu Sarasola, gure aita, iñori lanik eman gabe, il ere. 73 urte zituan.

Ez zuan etsairik izan, ta iñork ez zuan bera ere, etsaitzat euki...!

Goian bego...!

Auetxek dira nik gordetzen ditudan aitaren oroipenak... Jose, nere anaiak eta Paulita nere arrebak beste asko gordeko dituzte noski.

Dana dala, maitasunez egin det nik nere lantxo au, eta ez det uste iñungo geiegikeririk esan dedanik bertan. Bago ba, dagoan bezelaxe.

Anastasio Albisu Ayerdi

